

ПРИКАЗИ

Др Јасмина Шефер
Институт за педагошка истраживања
Београд

UDK-8159.9 (159.942)
Приказ дела
НВ.LVII.1.2008.
Примљен: 28. I 2008.

ОСЕЋАЈНО ВЕЗИВАЊЕ: ТЕОРИЈА, ИСТРАЖИВАЊА, ПРАКСА

Аутор: Нада Половина
Институт за педагошка истраживања
Београд, 2007, 228. страна

Осећајно везивање је тематика која све више закупља савремену психологију, бар исто онолико колико је егзистенцијална струја закупљала савремену филозофију. Људи данас поново постављају себи питање смисла постојања јер га губе у отуђеном технократизованом свету, а проблем се отвара већ од самог детињства у породици која има све мање времена и енергије да адекватно одговори на примарне емоционалне и социјалне потребе деце. А примарна и основна потреба деце, односно човека, јесте потреба за посебном врстом блискости, односно везивања за значајне одрасле особе које га окружују да би се осетило сигурно, заштићено и подржано, и из тог сигурног уточишта (сигурне базе) почело да гради платформу за своје упознавање света, других људи и свог места у свету који га окружује. Пропусти у задовољењу ове потребе током раних фаза дететовог развоја касније се тешко надокнађују. Последице су обично вишеструке и временом се умножавају уместо да слабе. Стога није случајно што у савременим условима живота, посебно у срединама које су попут наше прошле кроз тешке периоде, расте интересовање за ову тематику. Др Нада Половина је дугогодишњи врсни истраживач и практичар у овој области, а ова недавно објављена књига је синтеза њених испитивања и искуства, значајних не само за истраживачку праксу, већ и за свакодневни живот у породици, школи и друштву.

Књига је занимљиво и инструктивно структурисана. Почетна поглавља у првом делу посвећена су контекстуалним приликама (научним и животним) у којима је настајала и развијала се теорији осећајног везивања, чији су утемељивачи дечји психијатар Џон Боулби (John Bowlby) и психолог Мери Ејнсворт (Mary Ainsworth). Боулби је у центар својих теоријских интересовања поставио *осећање сигурности и заштите* које почиње да се остварује кроз *осећајно везивање (attachment)* у примарној породици.

Идеја осећајне везаности се развија даље кроз њене реперкусије – страх од одвајања и тугу због губитка блискости. Помиње се низ истраживача и теоретичара у време и после Боулбија, као што су блиска сарадница и кокреатор теорије Мери Ејнсворт, Рене Шпиц, Инге Бретертон, а затим Еверет Вотерс, Мери Меин, Малколм Вест и Адриана Шелдон-Келер. Потом следе поглавља у којима су представљени основним концептима и принципима теорије, који се “смештају” у оквиру развојне и системски оријентисане психологије која налази аргументе не само у друштвеном (Маргарет Мид, Ериксон), већ и у биолошком и еволуционо-адаптационом приступу проблему (Конард Лоренц, Жан Пијаже). Такође, у овом делу књиге детаљно су представљене различите концептуализације развоја система понашања који регулише осећајно везивање, профили различитих релацијских контекста који се дешавају у процесу осећајног везивања, развојне повезаности система понашања који регулише осећајно везивање с другим релевантним системима понашања као што су: систем истраживања и сазнавања околине (који је у основи когнитивног развоја), систем који регулише страх и напетост, систем који регулише понашање у блиским односима и систем који усмерава развој улоге пола.

Други део књиге посвећен је инструментима за мерење осећајног везивања и базичним истраживањима у овој области. У истраживањима раних узраста коришћен је тест “стране ситуације”. На предшколском узрасту прикључује се метода “Q” сортирања, завршавања започетих прича и анализа дечјих наратива (прича). Коначно, на нивоу адолесцената и одраслих користе се интервју, ранговање прототипова осећајног везивања, упитници и скале процене. Провера теорије обављена је у емпиријским истраживањима која су се односила на индивидуалне разлике, индивидуалну развојну перспективу и међугенерациско преношење усвојених образаца осећајног везивања. Резултати сведоче о кључном значају историје осећајног везивања на све облике понашања током живота, у браку, родитељству, породици...

Трећи део књиге посвећен је примени теорије у пракси, и то у три домена праксе за које је функционисање појединца и породице неминовно везано. То су домен школско-образовног функционисања, социјалне заштите и здравства. Значај теорије за сва три домена управо и исказује базичност и универзалност потребе за осећајним везивањем и ширину простора на коме се последице раних искустава могу исказивати. Наиме, сви ми у већој или мањој мери патимо од недостатка сигурности која се заснива на проблемима насталим приликом осећајног везивања, то показујемо у различитим сегментима нашег понашања те је ова проблематика значајна за свакодневни живот породице, школе и друштва у целини.

Ова публикација има посебан значај за школско-образовни систем. Дете не долази у школу само са “мозгом”, већ и са “срцем”. Из осећајног обрасца понашања који доноси у школу, као и од актуелних образаца које у школи затиче, зависи у којој мери ће даље напредовати како емоционално, тако и сазнајно. Учитељ, односно васпитач, прва је фигура која наставља историју развијања осећајног везивања код детета. Његова улога је необично важна на више планова. Прво, потребно је да је наставник у стању да настави да представља сигурну базу и утврди добре образце осећајног везивања с којима ученик долази у школу. Друго, уколико ученик долази са несигурним образцима осећајног везивања, наставник треба да буде у стању да преокрене образац у бољем смеру. Треће, уколико дете долази са “емоционалном рупом”, наставник треба да буде у стању да му приђе тако да дете почне да се емоционално везује и да такав однос одржи у дужем временском року како би се дете ресоцијализовало.

Истраживања која се у књизи приказују усмерена су на испитивање различитих компонената у развоју осећајних образаца: узраст, ниво и захтеви школе, родитељ, наставник, адаптација на школу – укупна, социјална и сазнајна. На основу бројних истраживања у свету, успостављена је веза између примарно стеченог обрасца осећајног везивања у породици и дечјег функционисања у вртићу и школи. Деца са сигурним образцем осећајне везаности окренута су тежим задацима, пажљивија су, имају богатији речник, користе помоћ других, боље решавају сукобе, имају боље вршњачке односе, бољи су ђаци и прилагођенији су у школи. Резултати истраживања говоре о индиректним утицајима наставникове осећајне историје и директним утицајима ученикове личности и интеракције на лични осећајни образац њиховог међусобног саобраћања. Дечаке са несигурним осећајним образцима вршњаци сматрају мање пожељним и агресивним, а наставници некомпетентним и с проблемима у понашању. С друге стране, ученици који су сигурни на плану осећајног везивања активнији су у игри, когнитивно ангажованији и посвећенији учењу. Испољавање проблематичног понашања (екстернализовано) у већој мери је у вези с осећајном историјом очева, а понутрено понашање (интернализовано) с историјом осећајног везивања с мајком.

Ауторка такође разматра значај ове теорије за рад у: (1) социјалној заштити на проблемима повећаног сиромаштва, насиља у породици, рада са напуштеном и усвојеном децом и брачним партнерима приликом развода; (2) здравственој заштити у контексту клиничке дијагностике и терапије психопатолошких испољавања, као и превентивног саветодавног рада с породицом.

На крају текста је велики број јединица коришћене литературе која упућује посебно заинтересоване читаоце на релевантне научне изворе у области осећајног везивања.

На крају, треба посебно нагласити да данас, у време пораста насиља и агресивности ученика у школи, проблематика осећајног везивања постаје још значајнија. Публикација *Осећајно везивање: теорија, истраживања и пракса* је круна дугогодишњег рада ауторке др Наде Половине, представља озбиљно дело и значајан допринос науци, јединствен на нашим просторима. Поред тога публикација садржи и упутство наставницима и родитељима како да разумеју и превазиђу проблеме у сфери угрожене осећајности. Књига задовољава потребе читалаца различитих вокација, од истраживача преко социјалних радника, лекара, клиничких психолога, до васпитача и наставника. Необично је важна за област образовања јер оваквих текстова до сада није било, а проблематика улази у приоритете савремене школске праксе.